

УДК 338.48.003

DOI: 10.31359/2312-3427-2019-2-107

З.В. Колос, канд. екон. наук, доцент

<https://orcid.org/0000-0003-2326-5522>

О.Б. Підлужна, канд. геогр. наук, доцент кафедри економіки підприємства

<https://orcid.org/0000-0002-3231-6400>

ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

ОЦІНКА ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Сучасний розвиток регіону має виходити з його особливостей та нових підходів до територіальної організації життєдіяльності населення, сприяти виведенню економіки регіону із кризового стану. Як свідчить світовий досвід, рекреаційне господарство, може суттєво впливати на соціально-економічний розвиток регіону, а залучення інвестицій для забезпечення рекреаційного облаштування території – на приріст виробництва не лише в індустрії відпочинку і оздоровлення, але й в інших галузях.

***Ключові слова:** регіональна економіка туристично-рекреаційне господарство, SWOT-аналіз, інформаційні ресурси, інноваційні процеси.*

Постановка проблеми. Одним із важливих завдань, що стоять перед економікою України, є ефективне використання природно-ресурсного та соціально-економічного потенціалу регіонів. У зв'язку з цим особливо актуальним є питання забезпечення розвитку рекреаційної сфери у всіх регіонах, особливо агропромислових. Таким є і Тернопільська область, що характеризується невисоким рівнем промислового розвитку, порівняно сприятливою екологічною ситуацією і значним потенціалом рекреаційних ресурсів. Недостатнє врахування цих особливостей в процесі розміщення, функціонування та розвитку продуктивних сил тривалий час призводило до накопичення складних соціально-економічних проблем. Поряд з цим нерозв'язаною залишається група проблем інвестиційного, інноваційного й інформаційно-промоційного характеру, що стримують перехід туристичного комплексу регіону до гнучкої ринкової моделі функціонування й самоорганізації на засадах синергетичної взаємодії між усіма елементами його сервісної інфраструктури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку рекреаційного господарства і його організації присвячені наукові праці: В.І. Азара, М.В. Багорова, О.О. Бейдика, В.К. Євдокименка, О.В. Живицького, О.В. Заставецької, О.М. Ігнатенка, В.А. Квартального, М.П. Крачила, В.І. Куценко, О.О. Любіцевої, М.П. Мальської, О.О. Мазуркевича, О.І. Шаблія та ін. Разом з тим, відносно рекреаційного господарства, ряд аспектів не повністю розроблено, а деякі положення вимагають уточнення. Важливе суспільне значення рекреаційних утворень зумовлює необхідність дослідження проблем розвитку рекреаційного господарства області та ефективного використання її природно-ресурсної бази.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження рекреаційного господарства регіону, визначення основних напрямів його розвитку.

Виклад основного матеріалу. Сучасні умови життєдіяльності людського суспільства пов'язані з істотним підвищенням значення рекреації, вплив якої на розвиток різноманітних галузей матеріального виробництва й сфери послуг постійно посилюється. Значення рекреації особливо підвищується у зв'язку з негативними наслідками НТП, погіршенням природного середовища й урбанізацією. Рекреаційна діяльність тісно пов'язана із природоохоронними заходами, поліпшенням медичного обслуговування, розширенням послуг харчування, торгівлі й побуту, відпочинку й розваг.

Різні види туристично-рекреаційного господарства тісно пов'язані з ресурсами території, створеними людиною основними фондами, які поєднують в собі звичаї та традиції місцевого населення, досягнення сучасного науково-технічного прогресу. Вони диференціюються по території відповідно до географічних чинників. Тому при вивченні територіальної організації туристично-рекреаційного господарства, перш за все, необхідно виявити види туристично-рекреаційної діяльності, які характерні для різних частин території області, де вони зосереджуються, і які територіальні форми утворюють.

Туристично-рекреаційне господарство інтенсивно розвивається в тих районах, що мають унікальні ресурси. В деяких випадках вони зумовлюють короткотерміновий туризм, особливо спелеологічні ресурси, дендропарки, садово-паркові витвори та інші. Якраз ці ресурси ще мало орієнтуються на розвиток туристично-рекреаційної індустрії, вони є основою розвитку пізнавального туризму. До основних видів, що складають туристично-рекреаційне господарство в сучасний період, можна віднести релігійно-паломницький, спортивний (в т.ч. спелеологічний),

екологічний, лікувально-оздоровчий, сільський зелений, пізнавальний види туризму.

Тернопільська область має всі передумови для того, щоб увійти до складу найрозвинутіших у туристському відношенні регіонів України та Європи, зокрема: вигідне геополітичне розташування, багату культурно-історичну спадщину, комфортні кліматичні умови, мальовничі ландшафти, унікальні флору і фауну, розвинуту мережу транспортного сполучення, багаті культурно-історичні, людські і матеріальні ресурси тощо. Область є однією із найбагатших на заповідні території і об'єкти, які займають майже 8,5% її площі. Проте протягом 2008-2018 рр. у Тернопільській області спостерігалася стабільна тенденція до скорочення загальної кількості туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України. За останні 10 років ця кількість скоротилася майже у 4 рази. Що стосується структури туристів за напрямом їх подорожей, то станом на 2018 р. 9,5 тис. осіб, або 72,4 % становили туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон. Чисельність внутрішніх туристів за цей період була рівна 3,6 тис. осіб, або 27,6 %. Частка іноземних туристів у їх загальній структурі або була незначна, або зовсім відсутня, як і у 2017 році. Ці дані говорять про недостатнє використання багатого туристично-рекреаційного потенціалу Тернопільщини та необхідність вжиття заходів щодо активізації туристичної діяльності, розвитку насамперед внутрішнього туризму та залучення туристів з інших країн.

На сьогодні серед стримуючих факторів розвитку туристичної сфери Тернопільщини слід виділити наступні: недостатньо розвинена туристична інфраструктура для організації перспективних видів туризму, недостатнє усвідомлення потенціалу туризму, його впливу на регіональну економіку, відсутність комплексного туристичного продукту, недостатня увага деяких місцевих та регіональних органів влади до проблем розвитку туристичної галузі, зокрема при розробці стратегій та програм економічного розвитку, низька інвестиційна та ділова активність місцевого бізнесу в туризмі, дефіцит кваліфікованих кадрів у сфері туризму, неефективність рекламних кампаній щодо популяризації туристичного продукту, низька ефективність системи просування туристичних продуктів на ринок.

Методологічним підґрунтям формування стратегії розвитку туристичних регіонів повинні бути комплексні програми з детальним аналізом на основі даних офіційної статистики та якісно проведених соціологічних досліджень туристичного бізнесу. Необхідно постійно шукати і зміцнювати переваги свого регіону, розуміти, які функції області можуть і повинні розвиватися, що гальмує просування туристичного продукту та як усунути перешкоди. Для цього потрібно застосувати SWOT

– аналіз, який би реально показав існуючий стан для того, щоб відштовхуватися у подальших дослідженнях. На підставі всебічного вивчення наявних проблем і рушійних сил регіону нами складено SWOT-аналіз розвитку туристичного комплексу Тернопільської області (рисунок).

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Вигідне геополітичне розташування 2. Багата культурно-історична спадщина 3. Залізничне сполучення з Києвом, Львовом, Ужгородом, Харковом, Одесою 4. Мальовничі ландшафти, унікальні флора і фауна 5. Велика лісистість та значні обсяги лісових ресурсів 6. Наявність природно-заповідного фонду, зокрема заповідників, заказників 7. Порівняно низька забрудненість території токсичними відходами 8. Наявність міжнародних транспортних коридорів 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Нерозвиненість інфраструктури на основних автомагістралях області (готельно-ресторанний та авторемонтний сервіс) 2. Низька якість сервісного обслуговування 3. Значна частина автошляхів потребує реконструкції і ремонту та не відповідає євростандартам 4. Не повністю використані можливості міжнародної співпраці області, її районів і міст 5. Низька диверсифікація підприємств туристичної галузі 6. Низька інноваційна активність 7. Недостатня кількість кваліфікованих робітників
Сприятливі можливості	Можливі загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Розвиток транспортної інфраструктури 2. Розвиток міжнародної співпраці в економічній та культурній сферах 3. Створення інституційних умов для розвитку територій і територіальних громад 4. Розвиток фінансової інфраструктури та інфраструктури підтримки туризму 5. Розширення мережі природно-заповідного фонду 6. Реалізація інвестиційних проектів на умовах співфінансування із державного бюджету 7. Реалізація Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» та державної стратегії регіонального розвитку 8. Розвиток міжнародних контактів академічних та науково-дослідних установ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Нестабільна економічна і політична ситуація в Україні 2. Неefективні процеси реформування економіки регіону 3. Погіршення умов фінансування і кредитування 4. Слабкий розвиток об’єктів туристичної та соціальної інфраструктури 5. Зменшення інвестицій в екологію та охорону навколишнього природного середовища 6. Відтік активних кадрів у зв’язку з міграційними процесами

SWOT-аналіз туристичного комплексу Тернопільської області

Дослідження показують, що серед найгостріших проблем повноцінної інтеграції Тернопільського регіону у світовий туристичний простір домінує відсутність загальноприйнятних у світі стандартів туристичного сервісу. Саме цією обставиною, очевидно, слід пояснювати статистичну закономірність різкого спаду кількості іноземних туристів в Україну та, зокрема, Тернопільщину до 2016 р. і дуже незначне нарощення їх кількості буквально за останні роки, але в складі переважно організованих груп, а не наймасовішого в розвинених країнах сегмента туристів-індивідуалів, які здійснюють самостійні подорожі і, за підрахунками, залишають у країні у 2-3 рази більше коштів, ніж туристи в складі туристичних груп. Існує велика кількість значних перешкод, які заважають зростанню туризму в Тернопільській області і відштовхують потенційних клієнтів, які хотіли б приїхати у цей регіон.

Окремі з цих перешкод характерні для України в цілому, інші стосуються тільки даного регіону. Зокрема, виявлено такі перешкоди: - відсутність чіткої політики в галузі туризму на національному та місцевому рівнях; - несформований або негативний імідж України у цілому та туристичної дестинації регіону, зокрема, як предмета туристичного інтересу; - відсутність ефективної системи сприяння туризму та відповідних рекламних матеріалів; - погані умови пересування (повітряним транспортом, залізницею, автотранспортом) та затримки на кордонах; - негативний імідж України як місця вкладення інвестицій (високий рівень податків, високі відсоткові ставки по кредитах, питання володіння землею, відсутність внутрішнього фінансування для туристичних проектів).

Поряд з цим нерозв'язаною залишається група проблем інвестиційного, інноваційного й інформаційно-промоційного характеру, що стримують перехід туристичного комплексу регіону до гнучкої функціонування й самоорганізації на засадах синергетичної взаємодії між усіма елементами його сервісної інфраструктури.

Розвиток внутрішнього і в'їзного туризму повинен бути важливим чинником соціально-економічного розвитку Тернопільської області. Саме тому постає нагальна необхідність розробки заходів, спрямованих на розвиток туристичної індустрії Тернопільщини. Особлива роль в активізації розвитку туристично-рекреаційної сфери краю належить налагодженню тісного взаємозв'язку влади, науки, бізнесу та громадськості в з метою підвищення ефективності туристично-рекреаційної діяльності та просування регіонального туристичного продукту. Необхідно здійснювати реалізацію ряду маркетингових заходів,

спрямованих на створення привабливого іміджу, активне просування Тернопільської області на вітчизняному та міжнародному туристичних ринках.

Важливим напрямком розвитку сфери туризму в регіоні виступає освоєння нових туристичних технологій, включаючи інформаційні технології. В даний час цей рівень досить низький. Пріоритетним є забезпечення в структурі ринку туристичних послуг інноваційної та інвестиційної інфраструктури, яка б взяла на себе ініціативу в інноваційному процесі шляхом створення інституційних ресурсів, які в тій чи іншій мірі впливають на формування ресурсного забезпечення сфери туризму. Сьогодні у формуванні, просуванні і реалізації туристичного продукту на ринку велика роль належить інформаційним ресурсам, які дають можливість потенційним туристам отримати об'єктивне уявлення про територію, якісні характеристики пропонованих послуг, а також самостійно планувати та здійснювати подорож. Зростаюча популярність таких інтернет-ресурсів, як AirBnB.com та Booking.com, свідчить про те, все більше туристів самостійно планують свої подорожі. Пропонується створити **інформаційну туристичну платформу, яка об'єднає регіони краю для розвитку туризму на всій Тернопільщині**. Вищезазначені напрями викликають необхідність розробки нових підходів і нової стратегії формування та вдосконалення інфраструктури ринку туристичних послуг регіону, яка відповідає новітнім тенденціям перетворення господарської системи регіону та інноваційних процесів.

Обґрунтування перспектив реалізації потенціалу туристичної галузі Тернопільської області в умовах росту конкуренції на туристичних ринках, активізації індивідуального неорганізованого туризму, зростання вимог до якості запропонованих туристичних продуктів можливе за рахунок: - логістики інноваційності у туризмі, у вигляді впровадження нових технологій обслуговування та організації відпочинку, управлінських нововведень; - надання широких можливостей науковим кадрам щодо створення принципової логістичної моделі сталого розвитку туризму; - диверсифікації туристичних послуг за рахунок інновацій та розвитку наявного потенціалу туристичної галузі; - забезпечення сталого розвитку туризму повинно передбачити управління в туристичною галузі, таким чином, щоб це не суперечило природній, соціальній, економічній єдності території; - легалізація діяльності приватних домоволодінь та засобів розміщення в сфері туризму; - ліквідація диспропорцій рекреаційного освоєння територій області, як елемента комплексного розвитку.

Важливим напрямом діяльності державних органів влади, зокрема, на рівні регіонів, є збереження та упорядкування природних та історико-культурних пам'яток. Першочерговими є також завдання раціонального використання наявних туристичних ресурсів для забезпечення швидкого формування конкурентоздатного регіонального туристичного продукту, забезпечення його просування на міжнародний та внутрішній туристичні ринки.

Висновки. Аналізуючи переваги та недоліки туристичного комплексу Тернопільської області ми дійшли висновку, що перспективний розвиток туризму в регіоні повинен ґрунтуватися на трьох складових: інвестиціях, інноваціях та інформаційних комунікаціях. Без широкого залучення зовнішніх інвестиційних потоків, реалізації державних інвестиційних проектів та активізації внутрішнього інвестиційного капіталу нереально розбудувати ефективний регіональний міжгалузевий туристичний комплекс. Без запозичення туристичних інновацій та переходу на прогресивні європейські стандарти гостювого й рекреаційного сервісу неможливий розвиток конкурентоспроможного на міжнародному ринку туристичного сектора регіону.

Бібліографічний список.

1. Борушак М. Проблеми формування стратегії розвитку туристичних регіонів: монографія / М. Борушак. – Львів: ІРД НАН України, 2006. - С. 12.
2. Закон України ”Про туризм” //Офіційний вісник України. Щотижневий збірник актів законодавства. – К.: 2003. – № 50. – С. 34-56.
3. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг / О.О. Любіцева. – К.: Альтерпрес, 2006. – 436 с.
- 4 Любіцева О.О. Туристичні ресурси України / О.О. Любіцева, Є.В. Панкова, В.І. Стафійчук. – К.: Альтерпрес, 2007. – 369 с.
5. Мариняк Я. Суспільно – географічний аналіз стану готельно – ресторанного бізнесу в Україні (на матеріалах Тернопільської області) //Історія української географії. Всеукр. наук. – теорет. Часопис. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. – Вип. 1 (13), С. 110 – 117.
6. Мацола В.І. Рекреаційно-туристичний комплекс України: монографія / В.І. Мацола. – ІРД НАН України / ред. кол. М.І. Долішній / (відп. ред.). – Львів, 1997. – 259 с.
7. Офіційний сайт Державної служби статистики: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

З.В. Колос., О.Б. Подлужная. Оценка туристическо-рекреационного потенциала региона. Современное развитие региона должно выходить с его особенностей и новых подходов к территориальной организации жизнедеятельности населения, способствовать выводу экономики региона из кризисного состояния. Как свидетельствует мировой опыт, рекреационное хозяйство, может значительно повлиять на социально-экономическое развитие региона, а привлечение инвестиций для обеспечения рекреационного обустройства территории – на прирост производства не только в индустрии отдыха и оздоровления, но и в других отраслях.

Ключевые слова: региональная экономика, туристическо-рекреационное хозяйство, SWOT-анализ, информационные ресурсы, инновационные процессы.

Z.V. Kolos, O.B. Podluzhna. Evaluation of tourist and recreation the potential of the region. The modern development of the region should be based on its peculiarities and new approaches to the territorial organization of the vital activity of the population, contribute to the recovery of the region's economy from the crisis. As the world experience shows, the recreational economy can have a significant impact on the socio-economic development of the region and attracting investments to provide recreational landscaping - on the growth of production not only in the leisure and recreation industry but also in other industries.

Analyzing the advantages and disadvantages of the tourist complex of the Ternopil region, we came to the conclusion that the perspective development of tourism in the region should be based on three components: investments, innovations and information communications. Without broad involvement of external investment flows, implementation of state investment projects and intensification of internal investment capital, it is unrealistic to develop an effective regional inter-branch tourist complex. Without borrowing tourism innovations and switching to progressive European standards of guest and recreational services, it is impossible to develop a competitive international tourism sector of the region.

Keywords: regional economy tourism and recreational economy, SWOT-analysis, information resources, innovative processes.

Стаття надійшла до редакції: 20.07.2019 р.